

Asya Studies

Akademik Sosyal Arařtırmalar / Academic Social Studies

Year: 9, Number: 33, p. 493-506, Autumn 2025

Yurtta Barış: Paşaların Barışması

Peace at Home: The Reconciliation of the Pashas

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Kitap İncelemesi
Book Review

Makale Geliř Tarihi
Article Arrival Date
18/06/2025

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
30/08/2025

Makale Yayın Tarihi
Article Publication Date
25/09/2025

Asya Studies

Dr. Banu Berber Babalık
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Karacasu Memnune İnci MYO
banubabalik@adu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9863-7189

Atıf Bilgisi / Citation Information

Berber Babalık, B. (2025). Yurtta barış: Paşaların barışması. *Asya Studies*, 9(33), 493-506.
<https://doi.org/10.31455/asya.1722625>

GİRİŞ

Hakkı Uyar'ın kaleme aldığı *Yurtta Barış Paşaların Barışması* adlı kitap İstanbul'da basılarak Doğan Kitap tarafından Nisan 2025'te yayımlanmıştır. Yazar, Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun temel özelliklerinden bahsettiği önsözde Atatürk'ün *Yurtta barış, dünyada barış* ilkesinin daha çok dış politika açısından ele alındığını ancak iç politikada da barış esaslı bir yol izlendiğini vurgulamıştır. İçindekiler kısmının bölümlere ayrılmadan başlıklarla belirlendiği çalışmanın ilk konusu dünyadaki devrimler ve bazı örnekler olmuştur. Türk devrimindeki çatışmaların kökenleri ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. *İlk barışılan muhalif: Ali Fuat Cebesoy* başlığı altında Cebesoy'la yaşanan görüş ayrılıklarının nedenleri, barışma süreci, çalışmaları, siyasi ve askeri faaliyetleri anlatılmıştır. Atatürk döneminde barışılan Refet Bele'nin anlatıldığı bölüm sonrası bu dönemde başlayan iç barış uygulamasının İsmet İnönü döneminde de devam ettiği başlıklara yer verilmiştir. Bu bölümde İnönü'nün barıştığı isimler ile birlikte tasfiye edilen muhaliflerden de söz edilmiştir. Yazar, literatürde sıklıkla bahsedilen paşaların kavgasından ziyade genellikle görmezden gelinen paşaların barışmasına vurgu yaptığı çalışmada bu barışma siyasetini Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun zihniyet dünyası üzerinden okuyucuya aktarmıştır.

Yazar Hakkında

Prof. Dr. Hakkı Uyar, Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda Tarih Bölüm Başkanlığı görevini de yürütmektedir. Akademik çalışmaları, yakın dönem Türkiye tarihi, Türk demokrasi tarihi, Türkiye'de seçimler, siyasi partiler, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarihi ve Türk modernleşme tarihi gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır. 2000 yılında yayımlanan Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi başlıklı doktora tezi ile Afet İnan Tarih Araştırma Ödülü'ne layık görülmüştür. Uyar'ın öne çıkan kitapları arasında şunlar yer almaktadır:

1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme

"Sol Milliyetçi" Bir Türk Aydını: Mahmut Esat Bozkurt (1892–1943)

Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek: Vatan Cephesi

Topraktan Parlamente'ye

100 Soruda CHP Tarihçesi (1923–2012)

Karadenizli Bir Politikacı: Aytekin Kotil (1934–1992)

Türkiye'nin Demokrasi Devrimi: 1950 Seçimleri

Demokrat Parti İktidarında CHP (1950–1960)

İki Darbe Arasında CHP (1960–1971)

Prof. Dr. Hakkı Uyar, Türkiye siyasi tarihi alanında ve özellikle CHP tarihi üzerine yaptığı kapsamlı çalışmalarla tanınmaktadır.

Eserin Analizi

Tarihsel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan eserde, toplanan veriler arasında birincil kaynaklar çoğunluktadır. Kaynak olarak Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, MİT Arşivi, Resmi Yayınlar, süreli yayınlar ve araştırma konularını içeren telif eserlerden yararlanılmıştır. Ayrıca döneme tanıklık edenlerle röportaj yapılmıştır. Çalışmada açıklayıcı dipnotlarla atıflara yer verilmiştir. Dipnotlardaki açıklamalar, dönemi daha iyi değerlendirme aşamasında önemli katkı sağlamaktadır.

Dünyada devrimler, devrim içi çatışmalar ve tasfiyeler: bazı örnekler başlığı ile kitabın ilk bölümünde, devrim olgusuna tarihsel-sosyolojik bir perspektiften yaklaşılmakta ve farklı ülkelerdeki devrim süreçlerinde yaşanan devrim içi çatışmalar ile bu süreçlere eşlik eden tasfiyeler incelenmektedir. Özellikle Fransız Devrimi (1789), Sovyet Devrimi (1917) ve Meksika Devrimi (1910) örnekleri üzerinden, devrimci hareketlerin yalnızca eski rejimle değil, aynı zamanda kendi içlerinde yaşanan ideolojik, politik ve sınıfsal ayrışmalarla da mücadele etmek zorunda kaldıkları ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda devrim içi çatışmalar devrim sürecinin yapısal bir unsuru olarak değerlendirilmiş; farklı görüşlerin iktidar mücadelesi, ideolojik saflaşmalar ve devrim karşıtlarının tasfiyesi, bu sürecin doğal sonuçları olarak ele alınmıştır. Anlatımın odak noktalarından biri, Türk Devrimi'nin bu genel tarihsel örüntü içerisinde nasıl konumlandığıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci, özellikle Fransız Devrimi ile karşılaştırmalı biçimde incelenmekte ve aralarındaki benzerlikler ile ayrılan yönler analiz edilmektedir. Her iki devrimde de ortak olarak dikkat çeken unsurlar arasında; monarşik düzenin ortadan kaldırılması, Cumhuriyet rejiminin ilanı, geleneksel kurumların tasfiyesi, laikleşme süreci ve devrim sonrası yargılamalar (Fransa'da Jakobenlerin önderliğindeki devrim mahkemeleri, Türkiye'de ise İstiklal Mahkemeleri) yer almaktadır. Bu benzerlikler, devrimlerin yapısal dönüşüm hedeflerinin benzeştiğini göstermektedir. Bununla birlikte, iki devrim arasındaki temel farklar da vurgulanmaktadır. Fransız Devrimi, geniş halk kitlelerinin aktif katılımı ile gelişen bir halk devrimi olma niteliği taşıırken, Türk Devrimi daha çok askerî ve bürokratik seçkinlerin önderliğinde, yukarıdan aşağıya modernleşme ilkesi doğrultusunda ilerleyen bir devrim olarak değerlendirilir. Bu bağlamda Türk Devrimi, kurucu kadronun halktan ziyade devlet üzerinden toplumu dönüştürme kapasitesine dayanmaktadır. Ayrıca, devrimin dış koşulları açısından da önemli bir farklılık söz konusudur. Fransız Devrimi içsel sosyo-ekonomik nedenlerle patlak vermiş ve ardından Avrupa'da savaflara yol açmışken, Türk Devrimi esasen dışsal bir etken olan emperyalist işgal karşısında gelişmiş ve ulusal bağımsızlık mücadelesi ile şekillenmiştir. Bu durum, Türk Devrimi'ni bir ulusal kurtuluş hareketi olarak özgün kılmaktadır. Sonuç olarak, devrimlerin sadece iktidar değişimini değil, aynı zamanda toplumsal yapının köklü biçimde yeniden inşasını hedeflediği; bu süreçte ise hem dışsal düşmanlarla hem de içsel muhalefetle mücadele ettiği vurgulanmıştır. Kitabın bu bölümünde sunulan karşılaştırmalı tarihsel analiz, okuyucuya devrim olgusunu yalnızca romantik bir özgürlük arayışı olarak değil, aynı zamanda çatışmalarla, tasfiyelerle ve toplumsal dönüşüm sancılarıyla örülü bir süreç olarak kavrama imkânı sunmaktadır.

Türk Devrimi'nde yaşanan çatışmaların kökeni bölümü ile kitabın ana konusu olan “paşaların kavgası”ndaki tarihsel arka plan anlatılmıştır. Türk Devrimi'nin kökenlerine ilişkin yapılan değerlendirmelerde, bu sürecin Milli Mücadele'ye dayandığı vurgulanmaktadır. Yazar, Türk Devrimi'ni hem tam bağımsızlık mücadelesi hem de çağdaşlaşma hareketi olmak üzere iki

temel boyutta ele almıştır. Tam bağımsızlık mücadelesi sürecinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, ülkenin kurtuluşu sağlanana kadar büyük ölçüde hoşgörü ile karşılanmışken; çağdaşlaşma hareketlerine ilişkin çatışmalar çok daha belirgin ve kalıcı hale gelmiştir. Bu iç iktidar mücadeleleri, dönemin ileri görüşlü lideri Mustafa Kemal Atatürk tarafından da öngörülmüş ve dikkatle takip edilmiştir (Tombak, 2024). Tam bağımsızlık süreci, Türkiye'nin yabancı işgaline ve emperyalist müdahalelere karşı varlık mücadelesi verdiği kritik bir dönemdir. Bu dönemde ortaya çıkan iç siyasal anlaşmazlıklar ve görüş ayrılıkları, ülkenin varoluş mücadelesinin önceliği nedeniyle nispeten hoşgörü ile karşılanmış ve dönemin ortak hedefi olan bağımsızlığın sağlanması konusunda görüş birliği sağlanmıştır. Buna karşın, çağdaşlaşma hareketleri, toplumun yapısını, kültürünü ve siyasal sistemini köklü biçimde dönüştürmeyi amaçladığından, bu alandaki çatışmalar daha derin, uzun soluklu ve kalıcı olmuştur. Bu nedenle, iç iktidar mücadeleleri özellikle çağdaşlaşma bağlamında daha görünür hale gelmiş, toplumsal ve siyasi kutuplaşmaları devinime geçirmiştir. Prof. Dr. Hakkı Uyar, Millî Mücadele sonrasında Halide Edip ile Atatürk arasında gerçekleşen diyalogu örnek vererek, bu iç çatışmanın boyutlarını canlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Halide Edip'in, *"İzmir'i aldıktan sonra artık biraz dinlenirsiniz paşam. Çok yoruldunuz"* şeklindeki ifadesine Atatürk'ün verdiği yanıt, sürecin ne denli zorlu ve mücadele dolu olduğuna işaret eder: *"Dinlenmek mi? Yunanlılardan sonra birbirimizle kavga edeceğiz, birbirimizi yiyeceğiz?"* (Uyar, 2025). Bu diyalog, Millî Mücadele'nin sadece dış düşmanlarla değil, aynı zamanda içerideki siyasi çekişmelerle de şekillendiğini göstermektedir.

Türk siyasetinin deneysel bir "siyaset laboratuvarı" işlevi gördüğü II. Meşrutiyet dönemi, aynı zamanda modern kurumsallaşmanın da başlangıcı olmuştur (Tunaya, 2016). Bu dönemde siyasi partilerin mecliste temsil edilmesiyle birlikte, iktidar ve muhalefet ayrımı belirginleşmiş; siyasi kutuplaşmalar Cumhuriyet'in ilanı öncesinde ve sonrasında da devam etmiştir. Ancak bu çalışma esas olarak, söz konusu iktidar kavgalarının ardından yaşanan barışma ve uzlaşma süreçlerine odaklanmaktadır. Millî Mücadele yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi içinde oluşan Birinci ve İkinci Grup, siyasi olarak birbirleriyle üstünlük sağlama mücadelesi verse de ülkenin kurtuluşu konusunda ortak bir amaç etrafında birleşmişlerdir. Bu dönemin en etkili siyasi aktörlerinden oluşan "ilk beşler" olarak bilinen grup, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Rauf Orbay ve Mustafa Kemal Atatürk'ten meydana gelmiştir. Daha sonra bu gruba İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak katılmış ve sayıları yediye ulaşmıştır. Ancak bu "A Takımı" içinde de bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Kazım Karabekir Millî Mücadele'nin merkezi güç odağını Doğu Anadolu olarak görmüş ve bu bölgede güçlenilmesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Bu hususta Atatürk ile fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Ayrıca, İstanbul'la ilişkilere dair tutumlarda da farklılıklar bulunmaktaydı; diğerleri Atatürk kadar kesin ve keskin bir çizgiye sahip değildi. Fakat bu anlaşmazlıklar, büyümeden çözülmüştür. Millî Mücadele'nin ardından Atatürk'ün yol arkadaşlarından ayrılmasına sebep olan iki temel faktör olmuştur. Bunlardan ilki, ülkenin kurtuluşundan sonra yönetim mekanizmasının kimler tarafından şekillendirileceği meselesidir; diğeri ise, kurtuluş sonrası dönemde atılması planlanan çağdaşlık ve laiklik adımlarıdır. Bu konuda Atatürk, laik ve demokratik bir Cumhuriyet kurma iradesindeyken, diğerleri daha çok geleneksel Osmanlı düzeninin devamı ve meşruti demokrasinin sürdürülmesi yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu temel anlayış farklılığı, Atatürk ile yol arkadaşları arasında kaçınılmaz bir ayrılığa neden olmuştur (Uyar, 2025).

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanması ve Cumhuriyet'in kuruluşunda önemli roller üstlenen bu paşalar, dünya görüşleri bakımından farklılıklar taşımasına rağmen, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e süregelen dönüşüm sürecinin farkındaydı ve bu değişimin sürdürülmesi yönünde genel bir uzlaşa sergilemişlerdir. Ancak, değişimin yöntem ve yönü konusunda görüş ayrılıkları yaşanmıştır (Atatürk, 2011). Örneğin, Refet Paşa'nın evinde Mustafa Kemal, Rauf Bey, Refet Bey ve Ali Fuat Paşa'nın katılımıyla düzenlenen toplantıda saltanat ve halifelik konusu tartışılmış; Rauf Bey ve Refet Paşa saltanatın devamı yönünde görüş belirtmişlerdir. Rauf Bey, *“Ben padişahlık ve halifelik makamına gönül ve duygu bakımından bağlıyım çünkü benim babam padişahın ekmeğine yetişmiş, Osmanlı Devleti'nin ileri gelen devlet adamları arasına girmiştir. Benim de kanımda o ekmekten kırıntılar vardır.”* şeklinde güçlü bir bağlılık ifadesinde bulunmuştur. Bu durum, Atatürk'ün söz konusu isimlerle neden yollarını ayırdığını açık biçimde ortaya koymaktadır (Uyar, 2015). Çalışmada örnek vaka olarak ele alınan Ali Fuat Cebesoy'un durumu, bu sürecin ilk somut örneği olarak sunulmaktadır. Cebesoy, Millî Mücadele yıllarında Mustafa Kemal Paşa ile yakın iş birliği içinde bulunmuş; ancak Cumhuriyet'in ilanı sonrası, özellikle bazı devrimlerin uygulanma biçimine ve hızına yönelik eleştirileri nedeniyle merkezi siyasetten dışlanmış. Yazar, bu dışlanma sürecini ve sonrasında yaşanan yeniden yakınlaşmayı anılar, mektuplar ve dönemin tanıklıkları üzerinden belgelerle desteklemektedir. Bununla birlikte, çalışmanın eleştirel açıdan dikkat çeken yönü, bu “barışma” sürecinin tek taraflı mı yoksa karşılıklı tavizlere dayalı mı olduğu sorusuna net bir yanıt vermemesidir. Olayların aktarımında, Atatürk'ün siyasi lider olarak pragmatik bir uzlaşma zemini mi oluşturduğu yoksa muhaliflerin rejime uyum sağlamak zorunda mı kaldığı meselesi, daha derinlemesine sorgulanmaya açıktır. Ayrıca, barışma süreçlerinin hangi ölçüde kamusal bir demokratikleşme dinamiğine katkı sağladığı veya rejim içi güç dengelerini pekiştirdiği de tartışmaya değer bir noktadır. Uyar'ın değerlendirmesi, Türk Devrimi'ni sadece kopuşlar değil, aynı zamanda uyum ve entegrasyon mekanizmaları üzerinden de okumaya imkân tanımaktadır. Ancak bu yaklaşımın daha bütünlüklü olabilmesi için, uzlaşma örneklerinin arkasındaki siyasi hesaplar, dönemin güç dengeleri ve kişisel ilişkilerin kurumsal yapıya etkileri gibi konuların daha ayrıntılı analizi gerekmektedir. Yol ayrımını hızlandıran diğer bir gelişme, Lozan Barış Konferansı görüşmelerine İsmet Paşa'nın gönderilmesi olmuştur. Bu karar, özellikle Rauf Bey üzerinde derin bir etki bırakmıştır (Ertan, 2013). Lozan sonrası Atatürk, devrimleri hayata geçirme sürecinde kendisine direnç gösterebilecek yol arkadaşlarını tasfiye etmiş, destekçi konumunda olan Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü gibi isimlere öncelik vermiştir. Böylece, Cumhuriyet'in çağdaşlaşma ve laikleşme yolunda güçlü bir kadro ile ilerlemesi sağlanmıştır.

“Kuvvetler birliğinin nedenleri” başlıklı bölümde, erken Cumhuriyet döneminde devletin yeniden yapılandırılması sürecinde ortaya çıkan temel siyasal ve kurumsal tercihlerin gerekçeleri tarihsel bağlam içinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, Halk Fırkası'nın (daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi) kurulması, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kısa ömürlü muhalefeti, partili Cumhurbaşkanlığı sistemi ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi yeni kurumsal yapılanmalar, dönemin koşulları gözetilerek okuyucuya sunulmuştur. Yazar, söz konusu kurumların kuruluş aşamasındaki biçimlenişini, Türkiye'nin yeni bir devlet olarak varlık mücadelesi verdiği ve siyasal rejimin henüz oturmadığı bir dönemde yaşanan zorunluluklar üzerinden analiz etmiştir. Bu çerçevede, erken Cumhuriyet döneminde benimsenen kuvvetler birliği ilkesi, genellikle eleştirildiği gibi sadece otoriter bir eğilimin ürünü olarak değil, aynı

zamanda devrimlerin sürekliliğini sağlamak ve devlet otoritesini tesis etmek amacıyla benimsenmiş pragmatik bir siyasal strateji olarak değerlendirilmektedir. Meclis hükümeti sisteminde yasama ve yürütme yetkilerinin Büyük Millet Meclisi'nde toplanması, iktidarın hızlı karar alabilmesini ve radikal reformları kesintisiz uygulayabilmesini mümkün kılmıştır. Bu, aynı zamanda Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte modern ulus-devletin inşasına yönelik atılan adımların da siyasal meşruiyet temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte, yazar günümüz siyasal tartışmalarıyla da bağlantı kurarak, o dönemin ilerici ve devrimci nitelik taşıyan bu kurumlarının zamanla nasıl kişisel egemenliğe açık hale geldiğini tarihsel bir perspektifle sorgulamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı, başlangıçta laiklik ilkesiyle çelişmeyecek şekilde toplumu yeni yönetim biçimiyle uyumlu hale getirmeye yönelik bir araç olarak kurgulanırken; partili Cumhurbaşkanlığı ise Atatürk'ün hem devlet hem parti liderliği konumunu pekiştirmesi açısından işlevsel görülmüştür. Ancak bu uygulamaların ilerleyen yıllarda demokratik çoğulculuk açısından sorunlar doğurduğu, kurumların kurucu işlevlerinden saparak kişisel iktidarın araçlarına dönüşme potansiyeli taşıdığı ifade edilmektedir. Sonuç olarak, bu bölüm, erken Cumhuriyet döneminde kuvvetler birliği ilkesinin tarihsel gerekçelerini ve o günün siyasi, toplumsal ihtiyaçlarıyla nasıl uyumlu olduğunu ortaya koyarken; aynı ilkelerin günümüz koşullarında nasıl farklı anlamlar kazandığını da karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmiştir.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan “paşaların barışma süreci”, Türk Devrimi'nin yalnızca sert dönüşümler ve radikal kopuşlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda bir normalleşme ve uzlaşma boyutunu da barındırdığını ortaya koymaktadır. Yazar, devrim sürecinde sistem dışına itilen askeri ve siyasi aktörlerin, devrimsel dönüşümlerin sağlanmasının ardından yeniden siyasal hayata dâhil edilmelerini, Türk Devrimi'nin hümanist niteliği çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu yaklaşım, devrimin yalnızca bir tasfiye hareketi değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal barışı tesis etmeye yönelik bir süreç olarak da okunabileceğini ileri sürmektedir. Devrim sonrası dönemde Atatürk'ün ilk uzlaştığı isim olarak öne çıkan Ali Fuat Cebesoy, "İlk Barışılan Muhafız" başlığı altında ele alınmıştır. Bu bölümde yazar, Cebesoy ile Atatürk arasındaki ilişkilerin seyrini anılar, mektuplar ve döneme ait tanıklıklar üzerinden açıklamakta; her iki tarafın olaylara dair değerlendirmelerine dengeli biçimde yer vermektedir. Cebesoy'un, Millî Mücadele sürecinde Atatürk'le yakın iş birliği içinde çalışmasına rağmen, Cumhuriyet'in ilânından sonra bazı reformlara yönelik eleştirileri nedeniyle sistemin dışında kalışı ve sonrasında yeniden siyasal sürece dahil edilişi, barışma sürecinin ilk örneği olarak sunulmaktadır. Cebesoy ve Atatürk ilişkisi, başlangıçta ortak mücadeleye dayalı bir ittifaktan, siyasi ayrışma ve uzaklaşmaya; oradan da kontrollü bir yeniden yakınlaşmaya dönüşmüştür. Bu süreç, kişisel dostluk ile rejim siyaseti arasındaki gerilimi açıkça yansıtır. Barışma girişimlerinde dönemin siyasi dengeleri ve rejimin ihtiyaçları belirleyici olmuştur. Cumhuriyet tarihinin kırılma noktalarından biri olan 1926 İzmir Suikastı¹ girişimi ise, Atatürk ile eski silah arkadaşları arasındaki yol ayrımını daha da derinleştiren bir gelişme olarak ele alınmıştır. Suikast girişimi sonrasında yaşanan yargılamalar, bazı paşaların rejim açısından güvenilirliğini zedelemiş, bu da siyasal alandan dışlanmalarını hızlandırmıştır.

¹ 17 Haziran 1926'da Atatürk'e yönelik yapılan başarısız suikast girişimidir. Suikast ile ilgili olan/olduğu düşünülen çok sayıda bürokrat tutuklanmış ve İstiklal Mahkemeleri'nde yargılamalar yapılmıştır (Turan, 2013). İzmir suikastı nedeniyle tutuklanan Cebesoy'un anılarında annesinin sözleri dikkat çeker. “Harbiyenin ilk sınıflarından beri kendisini tanıdığım arkadaşın Mustafa Kemal'den sana hiçbir fenalık gelmeyecektir müsterih ol.” Bu açıklama eski dostların birbirine olan güvenin de önemli bir göstergesi olarak yorumlanabilir. (Uyar, 2025).

Ancak bu süreç, yazar tarafından yalnızca bir güvenlik önlemi olarak değil, aynı zamanda devrimlerin korunması adına alınan tarihsel bir pozisyon olarak değerlendirilmiştir.

Atatürk'ün barıştığı bir diğer önemli isim ise “En Sessiz Muhalif” olarak nitelendirilen Refet Bele'dir. Bele'nin devrimlere açıktan muhalefet etmeyen, ancak sistemin dışında tutulan bir figür iken bağımsız milletvekili olarak Meclis'e girmesi, Atatürk'ün eski yol arkadaşlarıyla kurduğu temkinli diyalogun bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada hem Cebesoy'un hem de Bele'nin Atatürk döneminde bağımsız milletvekili olarak görev almaları ve daha sonra İsmet İnönü döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçmeleri, sistemin yeniden kapsayıcı bir yapıya evrilme sürecinin işareti olarak sunulmuştur. Yazarın bu süreci bir “barışma” olarak tanımlaması, Türk Devrimi'ne dair alışılmış “keskin kopuş” anlatılarına alternatif bir yorum sunmaktadır. Bu çerçevede devrim, yalnızca tasfiye eden değil, aynı zamanda dönüştürdüğü kadroları yeniden sisteme entegre edebilen bir siyasal akıl olarak betimlenmiştir. Böylelikle çalışma, erken Cumhuriyet döneminin siyasi figürleri arasındaki ilişkileri kişisel çatışmaların ötesine taşıyarak, bir rejim kurma ve pekiştirme sürecinin doğal parçası olarak değerlendirmektedir. Doğu Cephesi'ndeki görevini Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar sürdüren Karabekir, savaş sonrasında ise siyasal süreçte farklı bir yöne savrulmuş, özellikle devrimlerin yönü ve temposu konusunda Mustafa Kemal ile görüş ayrılığına düşmüştür. Bu fikir ayrılığı, 1924'te Karabekir'in öncülüğünde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile kurumsal bir muhalefet zeminine taşınmıştır. Parti, devrimlerin kapsamı, hızı ve uygulanma biçimleri üzerine bir denge mekanizması kurmayı hedeflemiş; halk desteğini arkasına alarak siyasal çoğulculuğun ilk örneklerinden biri olmuştur. Ancak dönemin olağanüstü koşulları, devrimsel sürecin sürekliliğini sağlamak adına bu tür muhalefet oluşumlarının bastırılmasını beraberinde getirmiş ve parti kısa sürede kapatılmıştır. Atatürk, *Nutuk*'ta bu dönemi ayrıntılarıyla aktarırken, A takımı içinde yer alan muhalif arkadaşlarıyla olan hesaplaşmasına özel bir yer ayırmış, 1919–1927 arasındaki süreci kendi perspektifinden değerlendirmiştir. Buna rağmen, Atatürk'ün Kazım Karabekir ile ilişkisini tümüyle koparmadığı, 1936 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenen Dil Kurultayı'na Karabekir'i bizzat davet ederek bir barış adımı attığı görülmektedir. Karabekir bu davete icabet etmiş, ancak Atatürk ile doğrudan bir görüşme gerçekleşmemiştir. Bu olay Atatürk'ün Karabekir ile olan ilişkisini onarma yönündeki girişiminin yarım kaldığını göstermektedir. Barışma sürecini tamamlayan ise Atatürk'ün vefatının ardından Cumhurbaşkanlığı görevine gelen İsmet İnönü olmuştur. İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde Kazım Karabekir ve Rauf Orbay gibi isimler siyasal hayata yeniden dahil edilmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminin siyasal uzlaşma sürecinde dikkat çeken hususlardan biri, Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı ancak tamamlayamadığı bazı barış girişimlerinin, İsmet İnönü tarafından devam ettirilmesidir. Bu bölüm “Atatürk'ün muhaliflerle barışma politikasını İnönü'nün sürdürmesi” başlığı ile okuyucuya aktarılırken Atatürk'ün başlatıp İnönü'nün tamamladığı sürece vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede Kazım Karabekir ve Rauf Orbay, Atatürk döneminde siyaseten dışlanan ancak İnönü döneminde yeniden siyasal sisteme entegre edilen önemli figürler arasında yer almaktadır. Yazar, “İnönü'nün Barıştığı İsim: Kazım Karabekir” başlıklı bölümde bu süreci ayrıntılı bir biçimde ele alırken, Karabekir'in kızı Timsal Karabekir ile yaptığı bir mülakata da yer vererek kişisel tanıklığı tarihsel verilerle desteklemektedir. Bu görüşmede, Karabekir'in gençlik yıllarından itibaren en yakın hissettiği ismin İsmet İnönü

olduğu bilgisi, barışma sürecinin samimi bir zemin üzerine kurulduğunu göstermektedir. Kazım Karabekir, Millî Mücadele'nin en kritik safhalarında Atatürk'ün yanında yer almış, Anadolu'daki direnişin örgütlenmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Mustafa Kemal'in askerlikten istifa ederek sivil önderliğe geçmesinin ardından, Karabekir'in yalnızca 50 gün içerisinde Atatürk'ün yanına giderek, "*Hepimiz emrindeyiz paşam!*" sözleriyle desteğini bildirmesi, devrimin kolektif ruhunu ve kritik eşiklerdeki dayanışmayı simgeleyen tarihî bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Uyar, 2025).

Cumhuriyet tarihinin erken döneminde yaşanan siyasal kutuplaşmalar, özellikle Millî Mücadele kadrolarının kısa sürede karşıt kutuplarda yer almaya başlamasıyla birlikte belirginlik kazanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün gerek Halk Fırkası'nın kuruluş sürecinde gerekse devrimlerin uygulanmasında izlediği kararlı çizgi, eski silah arkadaşlarıyla çeşitli noktalarda fikir ayrılıklarına yol açmıştır. Bununla birlikte, Atatürk'ün muhalifleriyle barışma yönünde attığı sınırlı adımlar, kendisinden sonra Cumhurbaşkanlığı makamına gelen İsmet İnönü tarafından daha sistemli ve sonuç alıcı bir şekilde devam ettirilmiştir. Bu bağlamda, "Atatürk'ün muhaliflerle barışma politikasını İnönü'nün sürdürmesi" başlığı altında, Türkiye'nin siyasi normalleşme süreci ve devlet elitleri arasındaki ilişkilerin dönüşümü incelenmektedir. Atatürk'ün 1938'de vefatının ardından Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, yalnızca Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) genel başkanı ve devletin en üst makamı olarak değil, aynı zamanda eski mücadele arkadaşlarıyla barışın kurumsallaşması açısından da tarihsel bir rol üstlenmiştir. İnönü'nün Cumhurbaşkanlığına seçilmesini takiben, zamanında Atatürk ile siyasal ve düşünsel ayrılıklar yaşamış olan Kazım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy gibi önemli figürler, yeni Cumhurbaşkanı'na desteklerini ifade ederek tebrik mesajları göndermiştir. Bu gelişme hem siyasî gerilimlerin yumuşamasını sağlamış hem de eski muhaliflerle yürütülen diyalogların sürdürülebilir hâle gelmesinde önemli bir eşik olmuştur. İsmet İnönü'nün barış politikasının somut yansımalarından biri, daha önce bağımsız milletvekili sıfatıyla parlamentoda görev yapan Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele'nin CHP'ye katılması olmuştur. Bu katılımlar, yalnızca partisel aidiyetlerin yeniden şekillenmesi anlamına gelmemiş, aynı zamanda erken Cumhuriyet dönemi içindeki hizipleşmelerin giderek aşılmakta olduğunu da göstermiştir. Bu bağlamda, İnönü'nün izlediği barışçı siyasetin, dönemin siyasal atmosferine istikrar ve güven kazandırdığı söylenebilir. Akademik perspektiften bakıldığında, bu siyasal kutuplaşmalar, erken Cumhuriyet'in siyasal gelişim sürecinde kaçınılmaz bir sonuç olarak değerlendirilmelidir. Bir yandan, devrimlerin sürekliliğini ve devlet otoritesinin tesisini sağlamak için güçlü ve merkeziyetçi bir liderlik tercih edilmiş; diğer yandan bu durum, siyasi çeşitliliğin ve muhalefetin oluşumunu sınırlamıştır. Böylelikle, erken Cumhuriyet rejiminin istikrar ve modernleşme hedefleri, siyasi uzlaşma ve çoğulculuk açısından belirli zorluklar yaratmıştır. Bu bağlamda, Atatürk ile eski silah arkadaşları arasında yaşanan fikir ayrılıkları, sadece kişisel çatışmalar olarak değil, aynı zamanda yeni devletin ideolojik sınırlarının, siyasal yapılandırmasının ve yönetim biçiminin şekillenme sürecindeki doğal gerilimler olarak ele alınmalıdır. Bu olgu, Türkiye'nin siyasal modernleşme tarihinin temel dinamiklerinden biri olarak, erken Cumhuriyet'in yapısal özelliklerini ve devrimlerin doğasını anlamak açısından önem taşımaktadır.

"Çok Partili Yaşama Geçiş ve Karabekir'in Meclis Başkanlığı" başlığı altında ise 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Türkiye'deki siyasal rekabetin yeni bir döneme

girdiği görülmektedir. Bu dönemde, siyasî arenada yer alan eski muhaliflerin konumları yeniden tanımlanmış ve bazı isimler Cumhuriyet rejimi içerisinde etkin roller üstlenmeye başlamıştır. Bu çerçevede, 1946 yılında Kazım Karabekir'in, İsmet İnönü'nün açık desteğiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçilmesi, iki lider arasındaki karşılıklı güven ilişkisinin de açık bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Devlet protokolünde Cumhurbaşkanlığından sonra gelen bu makam, Karabekir'in siyasal sisteme yeniden dahil edilmesinin en üst noktası olarak yorumlanabilir. Bu yönüyle İnönü'nün izlediği barış politikası, Cumhuriyet rejiminin kapsayıcı ve bütünleştirici niteliğini vurgulayan önemli bir siyasal strateji olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, aynı zamanda Türk siyasal tarihinin en önemli geçiş dönemlerinden biri olan tek partili yapıdan çok partili hayata geçiş sürecinde devlet elitleri arasındaki uzlaşmanın ve siyasal normalleşmenin tesis edilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Karabekir'in bu makama gelmesi İnönü'nün eski muhalif figürleri rejim içine çekme stratejisinin bir parçası olarak konumlandırılmıştır. Ancak bu atama, muhalefetin güçlenmesini sağlamak amacıyla yapılmış bağımsız bir demokratikleşme adımı olarak değil, çok partili geçiş sürecini kontrollü biçimde yönetme çabasının göstergesi olarak da okunabilir. Rauf Orbay, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde aktif rol almış önemli siyasi ve askerî figürlerden biri olarak, özellikle Mondros Mütarekesi sonrasındaki tutumu ve Millî Mücadele yıllarındaki çalkantılı siyasi pozisyonuyla dikkat çekmiştir. “Rauf Orbay: İstiklal Mahkemesi'nden TBMM'ye” başlıklı bölümde, yazar, Orbay'ın İstanbul hükümeti adına Mondros Mütarekesi görüşmelerinde Osmanlı heyet başkanı sıfatıyla yürüttüğü diplomatik misyon sonrasında yaşadığı derin hayal kırıklığını ve sonrasında gelişen politik yolculuğunu tarihsel bir bağlamda değerlendirmiştir. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından, Osmanlı Devleti'nin egemenliğini fiilen sona erdiren işgal süreci başlamış, bu süreçte Orbay, Anadolu'da gelişen direniş hareketiyle temasa geçerek Mustafa Kemal Paşa öncülüğündeki Millî Mücadele hareketine katılmıştır. Özellikle Havza ve Amasya genelgeleriyle başlayan ve Erzurum-Sivas kongreleriyle kurumsallaşan direniş sürecinde Rauf Orbay, önemli bir destekçi olarak öne çıkmıştır. Ancak, Sivas Kongresi'nde Amerikan mandası fikrine verdiği destek, Mustafa Kemal ile aralarında derin bir görüş ayrılığına yol açmıştır. Orbay'ın bu tutumu, onun halk egemenliğine dayalı tam bağımsızlık ilkesiyle çeliştiği gerekçesiyle ilerleyen süreçte eleştirilmiş ve siyasetteki pozisyonunu daha temkinli bir alana çekmiştir. Misak-ı Milli'nin ilanının ardından İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürgün edilen Rauf Orbay, burada geçirdiği süre boyunca Millî Mücadele saflarından fiilen uzak kalmıştır. Ancak Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra imzalanan esir değişimi anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye dönüşü, onun yeniden siyasete aktif olarak katılmasına imkân tanımıştır. Malta dönüşü sonrasında da Atatürk ile fikir ayrılıkları devam etmiş; özellikle Orbay'ın anayasal monarşiye olan eğilimi, onun Cumhuriyet rejiminin radikal dönüşümüne mesafeli bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur. Bu bağlamda, sembolik de olsa padişahın varlığının sürdürülmesini savunması, onun rejim tartışmalarında çoğunlukla muhalif cephede yer almasına yol açmıştır. Rauf Orbay'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki politik konumu da bu düşünsel çelişkileri yansıtır niteliktedir. Meclis'te Birinci Grup içinde görünmesine rağmen, muhalefet ekseninde örgütlenen İkinci Grup'tan da destek alarak siyasal gücünü artırmaya çalışmıştır. Bu durum, onun dönemin iktidar-muhalefet dinamiklerinde bir tür denge siyaseti güttüğünü göstermektedir. Özellikle parlamenter rejim ve güçler ayrılığı ilkelerinin etkin kılınmasına yönelik çağrıları, onu otoriterleşme eğilimlerine karşı temkinli bir pozisyona yerleştirmiştir.

İlerleyen yıllarda, İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanması ve siyasi meşruiyetini bu sürecin ardından yeniden tesis etmesi, Orbay'ın Cumhuriyet tarihindeki özgün konumunu pekiştirmiştir. O'nun yaşamı hem bir direniş önderi hem de rejimin eleştirel iç aktörlerinden biri olarak, Cumhuriyet'in çelişkili ve çok katmanlı siyasi mirasını anlamak açısından önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Bu yönüyle, Rauf Orbay'ın siyasal kimliği, yalnızca bir dönemin siyasî tartışmalarını değil, aynı zamanda devrim-sonrası Türkiye'de muhalefet olgusunun sınırlarını ve imkânlarını da yansıtmaktadır.

Osmanlı ordusunda yetişmiş bir asker olmasının yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde üstlendiği kritik rollerle, modern Türk ordusunun şekillenmesinde belirleyici bir figür Fevzi Çakmak'tır. "Çekirdek kadrodan küslüğe" başlıklı bölümde, yazar, Fevzi Paşa'nın Millî Mücadele'nin ilk evresinden itibaren üstlendiği görevleri, özellikle Heyet-i Nasiha üyesi olarak Anadolu'daki direnişi yatıştırma amacıyla görevlendirilmesini ve ardından Millî Müdafaa Vekili olarak düzenli ordunun kuruluşuna sağladığı katkıları ayrıntılarıyla ele almıştır. Fevzi Çakmak'ın Kurtuluş Savaşı'nın komuta kadrosundaki yeri, sadece askerî başarılarla sınırlı kalmayıp, Millî Mücadele'nin meşruiyet zemininin oluşturulmasında ve ordunun yeniden yapılandırılmasında da kilit bir rol üstlendiğini göstermektedir. Ancak Cumhuriyet'in ilanı sonrası gelişen siyasi atmosfer, Fevzi Çakmak'ın aktif siyasetten giderek uzaklaşmasına neden olmuştur. Özellikle Atatürk sonrası dönemde yaşanan siyasi kırılmalar ve güç mücadeleleri, Fevzi Çakmak'ın bazı kadrolarla olan ilişkilerini zedelemiş, zamanla O'nun devlet kademelerinde etkisizleştirilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, "çekirdek kadro" içerisinde yer alan bir isim olarak başladığı Millî Mücadele süreci, sonraki yıllarda içsel bir kırılganlığa ve sembolik bir küskünlüğe evrilmiştir. Bu durum, dönemin asker-siyaset ilişkilerinin, kadro içi güç mücadelelerinin ve Cumhuriyet'in erken dönem kurumsal dönüşümlerinin kişisel kariyerler üzerindeki etkilerini anlamak açısından dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir.

Millî Mücadele'nin önde gelen iki ismi olan İsmet İnönü ve Celal Bayar, Cumhuriyet'in farklı evrelerinde selef-halef ilişkisi içerisinde kritik pozisyonlar üstlenmiş, ancak zamanla ideolojik ve ekonomik politikalar üzerinden derin görüş ayrılıkları yaşamışlardır. "İsmet İnönü–Celal Bayar rekabeti ve barışması" başlığı altında, yazar bu iki figür arasındaki ilişkinin tarihsel dönüşümünü, Millî Mücadele yıllarındaki ortaklıklarından, Cumhuriyet'in tek parti dönemindeki görev paylaşımına ve çok partili hayata geçiş sürecindeki siyasal çatışmalarına kadar kapsamlı biçimde incelemiştir. İnönü'nün özellikle 1930'lu yıllardan itibaren benimsediği devletçi ekonomi politikaları, Celal Bayar'ın savunduğu özel girişime dayalı liberal ekonomi modeliyle ciddi bir karşıtlık oluşturmuştur. Bayar'ın Başbakanlık görevi sırasında bu ikili arasındaki görüş ayrılıkları keskinleşmiş; çok partili siyasi hayatın başlamasıyla birlikte, Demokrat Parti'nin kurulması ve 1950 seçimlerinde CHP'nin iktidarı kaybetmesi, İnönü ile Bayar'ı açık siyasi cepheye sürüklemiştir. Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı, İnönü'nün ise ana muhalefet liderliği yaptığı 1950–1960 arası dönem, iki isim arasında neredeyse hiçbir doğrudan temasın olmadığı, yoğun bir siyasi kutuplaşmayla geçen bir süreçtir. Demokrat Parti iktidarı ile CHP muhalefeti arasındaki sert siyasi mücadeleyi Meclis çalışmaları ve basın üzerinden ele alan yazar, 27 Mayıs sonrası İnönü ve Bayar ilişkilerini ele aldığı bölümde özellikle dönemin gazete haberlerini kullanmayı tercih etmiştir. Bu bölümde kaynakçada gördüğümüz Yassıada Zabıtlarındaki ifadelerle daha çok yer verilmesi kitabın sonraki basımları için öneri olarak

sunulabilir. 27 Mayıs 1960 sonrasında Türkiye siyaseti yeniden şekillenirken, 1960'ların sonlarına doğru İnönü ve Bayar arasında başlayan temaslar, Cumhuriyet'in kurucu kuşakları arasındaki eski ihtilafların bir ölçüde yumuşatılmasına zemin hazırlamıştır. Bu barışma, sadece iki siyasal figürün şahsi ilişkilerinde bir normalleşme olarak değil, aynı zamanda yakın dönem Türk siyasi tarihine sembolik bir değer kazandıran, toplumsal barışa işaret eden bir gelişme olarak yorumlanmaktadır. İnönü'nün, Atatürk'ün ölümünden sonra özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında başlattığı ve sürdürdüğü "barışçıl siyaset" stratejisi, siyasal rekabetin keskinliğine rağmen kişisel düşmanlığa dönüşmemesi açısından dikkat çekicidir. Bununla birlikte dönemin sert siyasi uygulamalarını bütünüyle yumuşatmamış, toplumsal kutuplaşmayı derinden azaltmamıştır. Bayar-İnönü ilişkisi, Türk siyasetinde ideolojik farklılıkların kişisel diyalog kanallarını tamamen kapatmadığının, ancak bu kanalların çoğunlukla sistemsiz kriz dönemlerinde açıldığının bir örneğidir. O'nun Celal Bayar ile zamanla kurduğu bu gelişmeler aynı zamanda Cumhuriyet tarihinde kurucu kuşağın barışma geleneğinin bir devamı olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Atatürk'ün liderliğinde başlatılan modernleşme reformları, Cumhuriyet'in ilk yıllarında hem toplumsal hem de kurumsal anlamda önemli bir olgunluk düzeyine ulaşmıştır. Bu süreçte, Millî Mücadele döneminde aktif rol alan eski paşalarla siyasal yaşamdan bir süreliğine uzaklaştırılmış olması, erken Cumhuriyet'in siyasal yapısı üzerinde belirgin bir etki yaratmıştır. Ancak, dönemin ilerleyen yıllarında, bu eski askerî liderlerle yeniden diyalog kurmaya yönelik güçlü bir irade ortaya çıkmıştır. Bu iradenin temelinde, Cumhuriyet rejiminin devamlılığı ve toplumsal bütünlüğün sağlanması amacı yatmaktadır. Atatürk, bu çerçevede, Millî Mücadele'de birlikte omuz omuza mücadele ettiği komutanlara karşı uzlaştırıcı ve yapıcı bir yaklaşım benimsemiş; bu kişilerin, özellikle olası otoriterleşme veya kişisel iktidar arayışlarına dair kaygılarını gidermeye yönelik adımlar atmıştır. Bu durum, yeni rejimin otorite tesis sürecinde karşılaşılan güç dengeleri ve siyasi denetim mekanizmalarıyla ilişkilendirilebilir. Böylece, halk arasında ve askerî camiada "diktatörlük" algısına yol açabilecek çekinceler büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Barışma sürecinin somut ilk adımı, Atatürk'ün Harp Okulu'ndan sınıf arkadaşı olan Ali Fuat Cebesoy ile yeniden temas kurmasıyla başlamıştır. Atatürk, Cebesoy'un bağımsız milletvekili sıfatıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılımını teşvik ederek, siyasi alanda iş birliği zemini oluşturmuştur. Bu girişimin ardından, Kazım Karabekir ve Rauf Orbay gibi diğer önemli isimlerle de temas kurma çabaları başlatılmıştır. Ancak, Karabekir ile doğrudan temas kurulamaması ve Orbay'ın geçmişteki eleştirel tutumunu sürdürmesi nedeniyle bu girişimler istenilen düzeyde başarı sağlayamamıştır. Yine de bu süreç, erken Cumhuriyet siyasetinde uzlaşmacı bir anlayışın filizlenmesine vesile olmuştur. Atatürk'ün "iç barışı" sağlama ve siyasal istikrarı tesis etme amacıyla başlattığı bu uzlaşma siyaseti, Atatürk'ün vefatının ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından da ısrarla sürdürülmüştür. İnönü, Kazım Karabekir gibi eski paşaların siyasal hayata yeniden dâhil olmalarını sağlayarak, bu süreci kurumsallaştırma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu gelişme, Cumhuriyet rejiminin sürekliliği ve toplumsal bütünlüğün korunması hedefleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu dönem yaşananlar Cumhuriyet'in kuruluşunun sadece askerî bir başarı olmadığını, aynı zamanda siyasi olgunluk, karşılıklı diyalog ve uzlaşma iradesiyle şekillendiğini göstermesi açısından son

derece anlamlıdır. Bu bağlamda, Cumhuriyet'in kuruluşuna dair sıkça kullanılan “kanla ve irfanla kuruldu, kinle kurulmadı” ifadesi, dönemin siyasal kültüründeki uzlaşmacı yaklaşımın tarihsel önemini açıkça ortaya koymaktadır. Yazar, bu siyasal anlayışın günümüz Türkiye’si açısından da hâlâ önemli bir örnek teşkil ettiğini vurgulayarak, uzlaşmaya dayalı siyaset pratiğinin sürdürülebilir demokratik gelişim için vazgeçilmez olduğunu ifade etmektedir.

Tarih yazımında “Paşaların Kavgası” olarak adlandırılan siyasal ve ideolojik çatışmalar hem akademik literatürde hem de popüler tarih çalışmalarında yoğun şekilde ele alınmıştır. Ancak Prof. Dr. Hakkı Uyar’ın dikkat çektiği gibi, bu tartışmaların önemli ve tamamlayıcı bir boyutu sıklıkla göz ardı edilmektedir. Bunlar askerî ve siyasal aktörler arasındaki uzlaşma ve barışma süreçleri. Uyar’ın çalışması, bu ihmal edilmiş yönü merkeze alarak, dönemin siyasal olgunluğunu ve aktörler arası ilişkilerin dönüşümünü derinlemesine analiz etmektedir. Bu perspektif, Cumhuriyet tarihinin daha dengeli ve çok boyutlu okunmasına önemli katkılar sunmaktadır. Eser, yalnızca çatışma ve ayrışma değil, aynı zamanda dönemin siyasal olgunluğunun ve devlet yapısının biçimlenmesinde etkili olan uzlaşma dinamiklerinin bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, erken Cumhuriyet dönemindeki siyasal aktörlerin birbirleriyle ilişkilerinde değişim, uzlaşma ve iş birliği süreçlerinin tarihsel analizini derinleştirmekte; siyasal rekabetin ötesinde, devletin sürekliliği ve siyasi istikrar açısından kritik olan barışma mekanizmalarını anlamaya katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, Uyar’ın bu perspektifi, “Paşaların Kavgası” tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmakta ve erken Cumhuriyet siyasetinin daha bütüncül ve dengeli bir şekilde değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Böylelikle, tarih yazımında askerî ve siyasal aktörler arasındaki hem çatışma hem de uzlaşma süreçlerinin birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Eser kaynak çeşitliliği dikkat çekmektedir. Arşiv belgeleri, resmi ve süreli yayınlar, dönemin aktörleriyle yapılmış röportajlar, hatıratlar ve araştırma-inceleme eserleri, çalışmanın temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Bu çeşitlilik, eserin metodolojik açıdan sağlam bir zemine oturmasını sağlamış ve dönem analizlerinin özgünlüğünü artırmıştır. Anlatım dili ise genel okuyucuya yönelik sade ve anlaşılır bir üslup benimseyerek, bilimsel bilgiyi daha geniş kitlelere ulaştırma amacını güçlendirmiştir. Bununla birlikte, eserin dizin bölümünün bulunmaması, akademik araştırma yapanlar açısından bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kaynakçada kitap, makale ve tezlerin akademik çalışmalardan aşına olunan alfabetik bir sistem üzerinden yapılmaması bir eleştiri olarak sunulabilir. İlerleyen baskılarda bu eksikliğin giderilmesi, eserin erişilebilirliğini ve kullanılabilirliğini artıracaktır. Ayrıca, kitapta yalnızca kapakta yer alan Atatürk ve diğer paşaların birlikte olduğu tek bir görsel bulunmaktadır. Bu görsele ilişkin kimliklendirme ve açıklayıcı notların arka kapakta ya da ek bir bölümde yer alması, okuyucunun dönemin aktörlerini ve görsel bağlamı daha iyi kavramasına katkı sağlayacaktır.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Atatürk, M. K. (2011). *Nutuk*. (Haz. Gülsün Kaya). İskele Yayıncılık.
- Ertan, T.F. (2013). Lozan Konferansı'nda Türkiye'yi temsil sorunu. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (53), 61-76.
- Tombak, F. (2024). Kitap kritiği: Amerikan kaynaklarında inanılmaz Türk Mustafa Kemal Atatürk. *Çeşm-i Cihan:Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, (11),183-190.
- Tunaya, T.Z. (2016). *Türkiye'de siyasal gelişmeler 1 (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turan, Ş. (2013). *Türk devrim tarihi/yeni Türkiye'nin oluşumu (1923-1938)*. Bilgi Yayınevi.
- Uyar, H. (2025). *Yurtta barış paşaların barışması*. Doğan Kitap.

